

Tayfun İçsel**
Onur Eryeşil***

Meltem No. 12 Kış/Winter 2022,
73-78, DOI 10.32325/iaad.2022.13

* Bu yazıda kullanılan tüm fotoğraflar, İzmir Akdeniz Akademisi arşivinden alınmıştır.

** İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sanat Şube Müdürlüğü/İzmir Metropolitan Municipality, Directorate of Culture and Arts

*** İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sanat Şube Müdürlüğü/İzmir Metropolitan Municipality, Directorate of Culture and Arts

İzmir Büyükşehir Belediyesi (İzBB) ev sahipliğinde, UCLG (United Cities and Local Governments) Uzmanı ve İzmir Akdeniz Akademisi Kültür Sanat Koordinatörü Doç. Dr. Serhan Ada'nın moderasyonunda, COVID-19 pandemisinin gölgesinde, 29 Kasım - 4 Aralık 2020 tarihlerinde düzenlenen çevrimiçi iki oturumla başlayan Öncü Kentler Programı, toplantılar, alan çalışmaları ve sunumlarla geçen iki yılın ardından, 9 Aralık 2022 tarihinde gerçekleştirilen sonuç konferansı ve ertesi gün yapılan “Günümüz İzmir’inde Kültürel Miras, Sanat ve Çeşitlilik” gezisiyle sona erdi.

Öncü Kentler Programı, 2015-2019 yılları arasında Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı'nın (UCLG) kültürel kalkınmayı kentlerin sürdürülebilir kalkınması içinde değerlendiren Pilot Kentler Programında yer alan İzmir'in katıldığı bir diğer önemli çalışmadır. UCLG Kültür Komitesi tarafından desteklenen program, kentlerin kültürel gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Öncü Kentler Programı, İzmir'in kültürel alanda kent olması için, katılımcı süreçlerin merkeze alındığı, sürdürülebilir kültürel kalkınma bağlamında iyi uygulamaların artırılarak ön plana alındığı bir çalışmalar bütünüdür. Kültür için Gündem'in dokuz maddelik tematik alanının yanı sıra Birleşmiş Milletler'in (BM) 2015 yılında kabul ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin (SKH) yerel kültür politikalara entegre edilmesi ve bunların uygulamada yer bulması projenin önceliklerindedir. Bununla birlikte, program Kültür için Gündem 21 tarafından desteklenen üç kapasite geliştirme programından biridir.¹

Tablo 1. 15 Temmuz 2019 Tarihi İtibarıyla "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları" (Küresel Amaçlar) Olarak Anılmaya Başlanan BM "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri"²

Fikirler ve Projeler

İzBB Kültür ve Sanat Dairesi Başkanlığı, İzmir Tarih Tasarım Atölyesi, İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir Kültür Pla+formu Girişimi, ayrıca kültür ve sanat alanında çalışan çeşitli dernek, kolektif, kooperatif ve üniversitelere mensup, farklı meslek gruplarından aktörlerden oluşan yirminin üzerinde paydaş/katılımcı, Öncü Kent İzmir Programında yer aldı. Bu süreç boyunca paydaşlar, gruplar oluşturarak, İzmir'in çok kültürlü yapısını yansıtmak, potansiyelleri tespit etmek, yeni imkânlar oluşturmak, mevcut imkânları ve kapasitelerini arttırmak, kültürel eğitim için geliştirmek, toplumsal katılımı arttırmak ve güçlendirmek, potansiyeller oluşturmak ve kültürel erişimin toplumsal katmanlar bağlamında her aşamada yayılmasını güçlendirmeye yönelik önerileri içeren projeler hazırladılar. Coğrafi olarak kentin farklı noktalarına konumlanan projeler kapsamında önerilen çalışmaların, SKH'ler bağlamında belirlenen maddelere uyumu gözetildi. Bunun yanı sıra, 2020 Roma Şartı ve UCLG Kültür Zirvesi 2021 kararlarına yapılan atıflar, projelerin fikrinsel zeminlerini oluşturması açısından önemliydi.

Resim 1. 2020 Roma Şartı logosu.³

Resim 2. UCLG Kültür Zirvesi 2021 logosu.⁴

Proje üretimlerinde “birlikte çalışmak”, sürecin bu aşamasında, toplantılar boyunca dikkati çeken değerli bir deneyim olarak ön plana çıktı. Gruplar arasındaki iletişim ve fikir alışverişi değerliydi. Öncü Kentler Çalışmaları hazırlık toplantılarında, hazırlanacak proje ya da kurgulanan modellerin nasıl kurulması, neleri kapsamı gerektiği hakkındaki sorulara zaman zaman diğer gruplardaki paydaşların katılımıyla birlikte yanıt arandı. Metotlar ve içeriklere ilişkin yaklaşımlar beraberce geliştirildi.

Fotoğraf 1.

22 Ekim 2021 tarihli paydaş toplantısından.

Projelerin üzerine kurulduğu çeşitli eksenler hem ortaklaşmış noktalardan ilerleyebildi, hem de çok değerli bulundu. Çalışmalar dahilinde;

- Toplum olarak birlikte yaşama pratiklerinin ve olanaklarının geliştirilmesi, zenginleştirilmesi.
- Bunların korunması yönünde ekolojik farkındalıkların yaratılması ve artırılması.
- Yerelliğin korunması, kültürler arası ilişkilerin geliştirilmesi, kültürel değer ve öğelerin korunması.
- Bütün bunların sonraki kuşaklara aktarılması en belirgin ve ortak akılları oluşturdu.

Kent merkeziyle, çeperi arasındaki hareketliliğin çeperlere de taşınması, kültürel yapıların, ürünlerin keşfi ve bunların desteklenmesi, yine bu üretimlerin görünür kılınmasını sağlamak amacıyla taşıyan modeller olarak tartışıldı. Kent, bellek, mekân, aidiyet gibi kavramlar, paydaşların projelerinin üzerine kurulduğu ilgi çekici kavramlar olarak öne çıktı. Öte yandan, üretilen projeler bağlamında, kırsal alanda kültürel kalkınmanın temel motivasyon ve hedef olarak konumlandığı eğitim programları oluşturuldu.

Projelerin bir diğer ilgi çekici yönü de kentteki farklı kurum, kuruluşların projelere eklenmesi ve projeler bağlamında aralarında işbirliği ve birlikte çalışma olanaklarının ortaya çıkması oldu. Kurumların ve kişilerin, birbirileriyle nasıl uyumlu bir biçimde yol alacağı, projelerin gerçekleştirilmesi ve ayrıca sürdürülebilmesi doğrultusunda ne tür çalışmalar yapabileceği üzerinde sıklıkla duruldu. Toplantılarda, projelerin sürdürülebilir olması gerektiğinin farkında olarak, uygulamada ortaya çıkabilecek potansiyel risk ve tehlikelerin belirlenmesinde atılması gerekli adımlar konusunda çalışmalar da yapıldı.

Fotoğraf 2.

10 Aralık 2021 tarihli paydaş toplantısından.

Program çerçevesinde üretilen/kurgulanan projelerin ya da modellerin, kent-kentli-kültür arasındaki ilişkilerin farklı noktalarına odaklanabilecek, muhtelif sorunlara ilişkin çözüm üretebilecek, farklı ihtiyaçları ve beklentileri belirleyip tanımlayabilecek modeller olması değerliydi. Yapılan sunumlarda, alan çalışmalarıyla desteklenen proje ve modellerin tüm paydaşlar tarafından da değerlendirilebilmesinin, yorumlanmasının ve eleştirilmesinin, hazırlanan projelerin program boyunca gelişebilmesine olanak tanıyan belirleyici bir unsur olduğunun altını çizmek gerekir. Zira ilerleyen süreçte, yeni katılımcılar ve projelerin eklenmesiyle program gelişim gösterdi. Öyle ki programın erken safhalarında oluşturulan beş grup ve bunların projelerine ek olarak süreç içerisinde iki proje ve çalışma grubu daha oluşturuldu. Bunlar; “İzmir’in Kültür Öncüleri”, “Mahalle Girişimi”, “Kültür İstasyonları”, “İzmir Doğa-Kültür Şenlikleri”, “Öncü Köy”, “kültürLab: Sınıfımız: İzmir” ve “Balconnection”.

9 Aralık 2022 günü gerçekleştirilen Öncü Kent İzmir Sonuç Konferansı’nda sunulan projeler değerlendirildiğinde, katılımcı yöntemlerle belirlendiklerini, yerel belleği ve deneyimleri yeniden yorumlayarak güncelleştirdiklerini, topluluklar oluşturmayı önceliklediklerini, ekolojik boyutu mutlaka dahil ettiklerini görebiliyoruz. Projelerin bir diğer özelliği ise önerdikleri üretim ve uygulama modellerinin sadece İzmir için değil, dünyanın diğer kentlerinde de rahatlıkla uygulanabilecek kapsamda olmaları. Bu husus, iki yıla yayılan çalışma temposuna gösterilen ilgi ve itina’yı yansıtır nitelikte olduklarını göstermesi açısından oldukça değerli. Yine, programın, kenti farklı dokularıyla yeniden tanıma ve kent üzerinde yeniden düşünme olanağı yaratma fırsatı sunduğunu da önemli bir kazanım olarak not etmek isteriz.

Fotoğraf 3.

9 Aralık 2022 tarihinde, Tarihi Havagazı Fabrikası’nda yapılan konferans. Soldan sağa; İzBB Kültür ve Sanat Şube Müdürü Arzu Utaş, İzBB Kültür ve Sanat Daire Başkanı Kadir Efe Oruç, UCLG Uzmanı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Serhan Ada, UCLG Kültür Komitesi Koordinatörü Jordi Pascual, İzmir Büyükşehir Belediye Başkan Danışmanı Onur Eryüce ve İzBB Kent Tarihi ve Tanıtımı Daire Başkanı Mehriban Yanık.

İzmir, UCLG Pilot Kentler sürecinin başında gerçekleştirdiği öz değerlendirme toplantılarından bugüne, kendi potansiyelini görme, değerlendirme, geliştirme, üretme, son olarak çıktılarını önerme ve elbette savunuculuk noktasına geldi. Pilot Kentler süreciyle kültürün sürdürülebilirliği, sürdürülebilir kalkınma ve kültür bağlamının evrensel kriterlerinde kent kendini keşfetmesinin ardından, eş zamanlı olarak hem UCLG Öncü Kentler Programını sürdürdü hem de UCLG Kültür Zirvesi'ne ev sahipliği yaptı. Öncü Kent İzmir Sonuç Konferansı'nda sunulan projelere ve programa bakıldığında, Yedi Anahtar Atölye Çalışması'nın yanı sıra "döngüsel kültür" kavramının kısa süre içerisinde kentin kültür üreticileri/paydaşları tarafından uygulamalara dâhil edildiği görülüyor. Bundan çıkarılabilecek sonuç, kültür politikaları bağlamında İzmir'in sadece iyi bir uygulayıcı olmakla kalmayıp aynı zamanda üreten, öneren ve uygulamalarıyla öncülük ederek dünya kültür politikalarında da belirleyici kentlerden olma isteğinin ve bu doğrultuda sorumluluk aldığı görülmesidir.

Fotoğraf 4.

9 Aralık 2022 tarihli Öncü Kent İzmir Sonuç Konferansı'ndan. Soldan sağa; Doç. Dr. Ada, Koordinatör Pascual, Başkan Danışmanı Eryüce ve Daire Başkanı Yanık.

İmkân ve Politika: İzmir Kültür Fonu (İZKF)

Öncü Kent İzmir Sonuç Konferansı'nda, program dahilinde hazırlanan projelerin yanı sıra, İzBB Kültür ve Sanat Dairesi tarafından bir süredir üzerinde çalışılan bir projeye de değinildi: İZKF. Fon, kültürel etkinliklerin gerçekleştirilmesinde, finansal ve aynı destekler sağlayan bir program. İZKF, kültür ve sanat projelerine sağlanan maddi ve aynı desteklerin çok ötesinde bir kültür politikası uygulama alanı ve bir katalizör görevini üstlenecek.

Fotoğraf 5.

Şube Müdürü Ütaş ve Daire Başkanı Oruç, sunumlarını yaparken.

İzmir’de uzun zamandır ihtiyaç duyulan böylesi bir projenin, Öncü Kentler Programı dahilinde anlatılması, kent için ayrı bir anlam taşımaktadır. İZKF, kentteki tüm kültürel çalışmalar için sunulsa da sadece bir programın gerekliliği olarak değil, Öncü Kentler Programı dahilinde hazırlanan projelerin hayata geçirilmesi hususunda yerel yönetim boyutunda sorumluluk duyulduğunun bir göstergesi olarak okunabilir. Bu anlamda boyutları çok daha derin ve sorumluluk alanı çok daha kapsamlı bir program olarak kurgulanmaktadır. İZKF, doğrudan kültür üreticileri ve yöneticilerinin faydalanabildiği bir program olmakla birlikte, İzmir’de yerleşik yurttaşların esenliğinde kültürün rolünü güçlendiren, sürdürülebilirliği olan ve SKH’leri içeren projeleri önceleyen, bunları sağlarken hedef kitle olarak kır-kent birliğini gözeten ve dezavantajlı grupları içeren projelere destek verecek.

Türkiye’deki yerel yönetim mevzuatı ve siyasal ortamı da göz önünde bulundurduğumuzda İzmir, bu girişimiyle büyük bir sorumluluk üstlenmektedir. Yerel yönetimler düzeyinde bir ilk olan İZKF, Öncü Kentler Programı kapsamında hazırlanan diğer projeler gibi öncelikle Türkiye’de ve belki de daha sonra dünyada örnek alınabilecek bir uygulamanın hayata geçirilmek üzere hazırlandığının müjdesi oldu. İzmir’in, İZKF dolayısıyla, kültür alanındaki öncülüğünü, kentte ve kent için geliştirilen projelere can suyunu sağlayacak ve yaşatacak projeleri destekleyecek güçlü bir program hazırlayarak pekiştirdiğini söylemek yerinde bir tespit olacaktır.

Fotoğraf 6. Konferans arası bir araya gelen, farklı çalışma gruplarından katılımcılar.

Son olarak, İzmir’in tüm bu süreçte yaptığı çalışmaların sadece kültür alanı için değil, SKH’ler doğrultusunda çevre ve insanlık için aldığı önemli bir sorumluluk olduğunun altını çizmekte yarar var. SKH’ler çerçevesinde kültürün sürdürülebilirliği bağlamında, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Tunç Soyer’in önemine daima vurgu yaptığı “döngüsel kültür” tam da bu hususa dikkat çeken ve çözüm üreten bir kavram olarak dikkat çekti. Kültürün, İzmir için yaşanabilir ve sürdürülebilir bir dünyanın yegâne yolu olduğunun altını bir kez daha çizmek gerekir.

1 Gökçe Süvari, “Öncü Kent İzmir,” *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, s. 9 (Yaz 2021), <https://doi.org/10.32325/iaad.2021.7>.

2 UNDP Türkiye, Erişim Tarihi: 9 Şubat 2023, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/UNDP-TR-SDG-GRID-TR.png>.

3 Carta di Roma, Erişim Tarihi: 9 Şubat 2023, <https://www.2020romecharter.org/static/img/LogoCartaDiRoma2020.png>.

4 İzmir Büyükşehir Belediyesi, Erişim Tarihi: 9 Şubat 2023, <https://www.izmir.bel.tr/en/News/%E2%80%8Bthe-theme-of-the-culture-summit-announced/45034/162>.